

Taşrada Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinin Başlangıcı ve Atatürk Dönemi Sonrasına Yansımaları (1876-1945)¹

Muhammet Nimet ÇAVUŞ²

Araştırma Makalesi
Makale Gecmişi

Başvuru Tarihi: 17.09.2021
Kabul Tarihi: 01.10.2021

Research Article
Article History

Date of Application: 17.09.2021
Acceptance Date: 01.10.2021

Özet

Avrupa, Amerika ve bazı Anglosakson ülkelerinde ekonomik sistemi geliştirmek için gıda ve hammadde kaynaklarını öğrenme ve merkeze uzak yerlerin insanını eğitime konusunda XIX Yüzyıl sonlarından itibaren çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalarda şehir-kır ayrımına gidilmemiştir. Dünyada ve Türkiye’de taşrada yaşayan halkın eğitimi hakkında en iktisadi yöntem olarak uygulamalı tarım öngörülmüştür. Türkiye’de taşraya yönelik eğitim çalışmaları XIX. yüzyılın başlarında başlamıştır. 1824’te Darülmualiminler ile başlayan bu çalışmalar Meşrutiyet döneminde ivme kazanmıştır. İstanbul’da Ayamama Çiftliği’nde 10 Ocak 1846’da açılan Mekteb-i Zirai Şahane, Türkiye’de uygulamalı eğitim modelinin başlangıcı olmuştur. Türkiye’de ilk modern tarımsal eğitim böylece başlamıştır. Osmanlı Devleti’nde Meşrutiyete kadar eğitim çalışmaları Başkent İstanbul ile sınırlı kalmıştır. Meşrutiyet’ten Millî Mücadele Dönemi’nin sonuna kadar savaşlar, iç isyanlar ve sosyo-ekonomik sıkıntılar içerisinde eğitim-öğretimde teşkilatlanmaya gitme, okul programlarında yenileşme çalışmalarının yapılmış olması yeni kurulan Türk Devleti’nin temellerini güçlendirmiştir. Özellikle I. Dünya Savaşı’nın yıkıcı sonuçlarından bir an önce kurtulabilmek için ziraat ile geçimini sağlayan taşra halkını yaşam bölgesinden koparmadan eğitime konusu önem kazanmaya başlamıştır. Devletler bağımsız ve eşit bir anlayış tesisinde taşradan şehre doğru etkili olabilecek eğitim konusuna yönelmişlerdir. Türkiye’de Meşrutiyetten Cumhuriyete ve hatta Atatürk’ün vefatına kadar yoğun olarak taşrada yaşayan halkın eğitilmesi ile ilgili ciddi çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerden dolayı devam ettirilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Hükümet, Taşra, Toplum, Ziraat

The Beginnings of Educational Activities in The Province in Turkey and Their Reflections After The Period of Atatürk (1876-1945)

Abstract

In order to improve the economic system in Europe, America, England and Anglo-Saxon countries, studies have been started since the end of the 19th century to learn the sources of food and raw materials and to educate the people of distant places. In these studies, no distinction was made between the urban and the rural. Applied agriculture was envisaged as the most economical method for the education of the people living in the country in the world and in Turkey. In Turkey, the education of the rural people started in the beginning of the 19th century. These studies, which started with Darülmualiminler in 1824, gained momentum during the Constitutional Monarchy period. Mekteb-i Zirai Şahane, which was opened on January 10, 1846 at Ayamama Farm in Istanbul, was the beginning of the applied education model in Turkey. Thus began the first modern agricultural education in Turkey. Educational studies in the Ottoman Empire were limited to Istanbul, the Capital until the Constitutional Monarchy. From the Constitutional Monarchy until the end of the National Struggle Period, the organization of education, reforms in educational institutions and school programs in the face of wars, internal revolts and socio-economic problems strengthened the foundations of the newly established Turkish State. Especially in order to get rid of the devastating results of the First World War as soon as possible, the issue of educating the rural people who made a living with agriculture without breaking them away from the area in which they lived has gained importance. States have turned to education that could be effective from the countryside to

¹ Bu çalışma 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı Güz Döneminde yapılmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde herhangi bir kurumdan izin alınmadığı için etik kurul onayı bulunmamaktadır.

² Öğretim Görevlisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Didim Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Seyahat Hizmetleri Programı, mncavus@adu.edu.tr, ORCID: 0000-003-0860-7643

the city in the establishment of an independent and equal understanding. In Turkey, serious studies were carried out on the education of the people living in the provinces from the Constitutional Period to the Republic and even until the death of Atatürk. However, these studies could not be continued due to political, socio-cultural and economic reasons.

Keywords: Education, Government, Province, Society, Agriculture

1- Giriş

Türkiye’de XIX. yüzyıl başlarına kadar kırsal bölgelerde yaşayan insanların eğitiminde sıbyan mektepleri ile medreseler önemli bir yer tutmuştur. Batılılaşmanın etkisiyle modern çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek eğitim sistemine yönelik çalışmalar, XIX. yüzyılın ortalarında daha da önem kazanmaya başlamıştır. Türkiye’de kırsal kesimin uygulamalı tarım alanındaki eğitimi çalışmaları ise yine XIX yüzyılın başlarında başlamıştır. 1848’te açılan Darülmualimin kurumuyla başlamış olan bu faaliyetler I. Meşrutiyet Dönemi’nde hızlanmıştır. II. Abdülhamit Dönemi’nde eğitim-öğretimin her aşamasında ciddi gelişme ve değişim meydana gelmiştir. Çağdaş bir öğrenim görmüş öğretmenlerin kırsala gönderilip, insanları eğitim yoluyla kalkındıracağı amaçlanmıştır. Yalnızca bir talebesi de olsa her köyde bir öğretmenin görevlendirilmesi kararı alınmıştır. Bazı devlet yöneticileri eğitim-öğretim işleriyle şahsi çabalar ve faaliyetler içerisinde olarak çeşitli projeler yapmışlardır (Akyüz, 2001: 105-113).

Osmanlılarda XVII. yüzyılda başlayan gerileme olgusu özellikle medreselerde daha bariz olarak yaşanmıştır. XVIII ve XIX. Yüzyıllarda ise kentlerden başlanarak kırsala doğru eğitimde seferberlik başlatılmıştır. Tanzimat Dönemi eğitim planlamaları yalnızca teoriden ibaret iken, Meşrutiyet Dönemi’nde uygulama safhasına geçirilmiştir. Özellikle II. Meşrutiyet Dönemi’nde ülke genelinde tam bir eğitim seferberliği olduğu görülmektedir.

Medreselerin eğitim çalışanları ve müfredatları açısından en ciddi kurumlar olduğu yadsınamaz, Fakat XVII. yüzyılla birlikte ortaya çıkan mali, askeri ve sosyo-kültürel problemler eğitim kurumlarını da etkilemiştir. XVIII. yüzyılda bilimsel ve teknik araştırmaların uygulandığı modern-çağdaş eğitim-öğretim yöntemleri şehirler kadar taşrada da uygulanmaya başlamıştır. II. Mahmut, 1824 yılındaki bir fermanıyla ilköğrenimi zorunlu yapmıştır. Ancak fermanla belirtilen hususların İstanbul’da bile 1839’a kadar yeterince uygulanmadığı görülmektedir. Tanzimat’tan II. Meşrutiyete kadar taşrada öğretmen talebinin yerine getirilmesine yönelik devlet tarafından yapılan ve ülkenin her yerinde toplumsal çeşitlilik nedeniyle tesis edilmiş bir eğitim planlaması uygulama imkânı bulamamıştır. 1835’te askeri okullardan mezun olan bazı subaylar tarafından ilk ‘Eğitim Raporu’ kaleme alınmıştır. ABD, Fransa, İngiltere, Almanya ve İskandinav ülkelerindeki okul modelinde kurumlar bundan sonra çalışmalarına başlayabilmiştir. (Kirby, 1961: 15, 16)

Türkiye’de ilkokul eğitiminin ülke genelinde mecburi olması Tanzimat’ın ilanına kadar mümkün olmamıştır. İlköğretimde ilk önemli çalışma 1824’te açılan Sıbyan Mektepleri’dir. 1838 *Meclis-i Umur-ı Nafîa* ile Sıbyan Mektepleri zorunlu hale getirilmiştir. 1846’da *Mekâtib-i Umûmiyye Nezâreti*’nin kurulmasından sonra 1847 Talimatnamesi ile ilkokulların eğitim süresi dört yıldan yedi yıla yükseltilmiştir. Tanzimat’ın ilanı ile eğitim ve öğretimde birlik sağlamak için çaba sarf edilse de iki başlılık devam etmiştir. Zaten 1839’da *Mekteb-i Umumiye Nezâreti*’nin açılması ve 1869’da eğitim işlerini yeniden ele alan ‘*Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*’nin çıkarılmasıyla, taşrada hayatını devam ettiren insanların eğitim-öğretim işlerini modernleştirme amaçlı teşebbüslerin arttığı görülmektedir. Kız çocuklarının eğitime katılmalarının önündeki en ciddi engellerin kaldırılmasına yönelik çalışmalara devam edilmiştir. Nizamname ile kız çocukların öğrenim görmeleri gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu nizamnameye göre her köyde bir *Sıbyan Mektebi* (Darülmualimin-i Sıbyan)

açılması ön görülmüştür. İki okulu olan bir köyde okullardan birinin kızlar için tahsis istenmiştir. (Akyüz, 2001: 105-113)

Türkiye’de öğretmen eğitimi konusunda ilk çalışma, 1848’de rüştiye okullarına öğretmen görevlendirmek için 16 Mart 1848 tarihinde açılan ‘*Darülmuallimin*’ (Darulmuallimin-i Rüşdi)’ler olmuştur. (Aydın, 1998:275)

1850’de kurum müdürlüğüne atanan Ahmet Cevdet Paşa, 1851’den itibaren çok değişik uygulamaları devreye sokmuştur. *Darülmuallimin*’lere bundan böyle öğrencilerin imtihanla alınmaya başlaması devreye sokulan bir yenilik olmuştur. Öğretim süresi 3 sene olan okula kayıt yaptırabilmek için talebelerin Arapça’dan Türkçe’ye çeviri yapabilmeleri ve kötü davranışları olmaması gibi başka şartlar da getirilmiştir. Darülmualliminlerin müfredatlarında *Usul-i İfade ve Talim* isimli dersin birinci ders olarak zikredilmesi, mezun olanların göreve atamalarında ise başarılı puanlarının dikkate alınması öteki yeniliklerden bazılarıdır. (Akyüz, 2001: 162,165) 1868 tarihinde ilk kademe eğitiminde görev yapan öğretmenlerin nicel ve niteliksel kabiliyetlerinin yükseltilmesi için ise *Dârü’l-mu’allimin-i Sıbyân* ismiyle bilinen ve eğitim süresi iki sene olan bir okul açılmıştır. 1869’da yayımlanan *Ma’ârif-i Umûmîyye Nizâm-nâmesi* ile her köy ve her mahallede ilköğretim okullarının açılması kararlaştırılmıştır. Kızlar için açılan kurumlardaki öğretmen ihtiyacı ise 1870’te hayata geçirilen *Dârü’l-mu’allimât* ile karşılanmıştır. 1873’te ilköğretim okullarının yaygınlaştırılacağı ifade edilmesi ile iptidailer gündeme gelmiş, sıbyan mektepleri iptidailere dönüştürüldükçe de iptidai kelimesi ilköğretimler için kullanılmaya başlamıştır. 1874 tarihli alınan bir karar ile yetenekli öğretmen eğitimi verilebilmesi için ‘*Darülmuallimin-i Kebir*’ler uygulamaya konulmuştur. Bu okullar ilk, orta ve lise aşamalardan müteşekkil olup, günümüzdeki eğitim fakültelerine benzetilebilir. (Öztürk, 1998: 21)

II. Abdülhamit Dönemi’nde Kanun-ı Esasî’nin ilanı ile başlayan eğitimde yenilik çalışmaları, Türk eğitim tarihi bakımından büyük ehemmiyet arz etmektedir. Tanzimat Dönemi’nde yapılmak istenilen bu alandaki çalışmaların çoğunluğu planlamadan öteye gidememiştir. I. Meşrutiyet’le birlikte eğitimde yenilik çalışmalarında uygulama safhasına geçilmiştir. Birçok okul açılması yanı sıra mevcut bazı kurumlar ıslah edilmiştir. Kâğıt üzerinde her türlü tedbir ve kararlar alınmış olmasına rağmen, parasal imkânsızlık, öğretmen yokluğu, halkın tutumu gibi nedenlerle bunların çoğu uygulanamamıştır. Ancak bu sırada ortaya atılan fikirler, alınan karar ve uygulamalar, İkinci Meşrutiyet devri için temel olmuştur. (Kodaman, 1991: 89) Taşra eğitim faaliyetlerinin Türklerin çoğunlukta olduğu yerlere, özellikle Anadolu’ya yönelik olması eğitimdeki bilinçlenmenin belirtileri olarak kabul edilebilir. Maarif Nezareti’nin merkez teşkilatı 1879 tarihinde 5 daireye ayrılıp, her birinin başına Meclis-i Maarif üyelerinden birisi atanmıştır. Böylece öğretim kademelerine göre ayrılmış olan merkez teşkilatının esasları yeniden şekillenmiştir.

1879’un 25 Mart’ında yürürlüğe giren ve ‘*Rumeli-i Şarki Vilayetleri’nin Mebadi-i Tedrisi Hakkında Kanun*’ ile eğitim, öğretim, program, ders kitapları ve öğretmen yetiştirmeye ilgili düzenlemeler yapılmıştır. (Duran, 2017: 63) Eğitim için ciddi planları bulunan II. Abdülhamit’in eğitim seferberliği köyleri de içine almıştır. 23 Aralık 1876 tarihli Kanun-i Esasî’nin on beşinci maddesinde eğitim serbest olup, 16. maddesine göre de devlet güvencesine alınmıştır. 114. maddesinde ise ilköğrenim mecburi kılınmıştır. 1891-1892 öğretim yılında ilköğretim seviyesinde merkez ve kırsalda aynı müfredat geçerli olacak olup, ülke genelinde müfredatta birlik sağlanmıştır. Bunun için köy okullarına has ‘*Maârif Nezâret-i Celîlesi*’nce yeniden tertip olunan bir müfredat belirlenmiştir. (Şeyh Nafi, 202: 246) 1903’te *Encümen-i Teftiş ve Muayene*’den dini kitapları inceleme görevi geri alınmıştır. 1 Eylül 1900 yılında *Darülfünun-ı Şahane* açılarak, Mekteb-i mülkiye, Mekteb-i tıbbiye ve

Mekteb-i hukuk bu okula dâhil edilmiştir. *Darülfünun* Osmanlıda üniversite kavramının ilk basamağı olmuştur. 1909'da tüm Osmanlı ülkesinde, 93 resmi, 11 özel ve 5 de askeri olmak üzere toplam 109 İdadi okulları mevcuttu. Bu okullarda 20.000 civarında öğrenci okumaktaydı. 23 Eylül 1913 tarihinde *Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkatı* kabul edildikten sonra, iptidaiye okulları gerçek kimliğine kavuşmuştur. (Duran, 2017: 68-70)

İkinci Meşrutiyet'e doğru köy eğitimi için ziraat eğitimi de önemsenmeye başlamıştır. 1892 tarihinde faaliyete başlayan *Halkalı Zirâ'at ve Baytar Mektebi*, özellikle II. Meşrutiyet Döneminde çiftçi eğitimi için önemli bir miras bırakmıştır. Köy eğitimi konusunda, II. Meşrutiyet Dönemi'nde daha ciddi girişimler görülmektedir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitim, köy insanıyla kurulan iletişimin belirleyici kaynaklarından biri olmuştur. Köy ve köylüye ait meselelerin siyasette daha çok tartışıldığı görülmektedir. Aydınların gözünde de köylü daha belirgin hale gelmiştir. Bürokratların, siyasetçilerin ve düşünürlerin gözünde köylü, yönlendirilmesi gereken bir figür olmuştur. Ancak yaşanan sosyal ve siyasal dönüşümler köylü halkın devlete yaklaşmasını hala zorlaştırmaktaydı. (Akagündüz, 2020: 67)

Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamit ile birlikte eğitim çalışmalarının taşraya doğru genişletilmesi eğitimde önemli mesafelerin kaydedilmesini sağlamıştır. Açılan okulların sayıca artmasına rağmen nitelik açısından istenilen seviyede olup olmadığı tartışılır olsa da ileride Cumhuriyeti kuracak olan kadronun bu kurumlarda yetişecek olması bakımından önemlidir. Böylece Osmanlı'dan devralınan eğitim kurumları Cumhuriyetin ilanından Atatürk'ün vefatına kadar yapılan çalışmalarla daha modern bir yapıya kavuşturulmuştur. Eğitim çalışmalarında özellikle taşra halkının eğitilmesi meselesi, etkisini günümüze kadar getirecek olan gelişmelerin de önünü açmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada 1876-1945 arası dönemde Türkiye'de taşrada eğitim-öğretim faaliyetleri ve yansımaları ele alınmıştır. I. Meşrutiyet'in ilanından Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yoğunlaşan taşra eğitimi çalışmaları bir bütün halinde incelenmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde ivmeleşen bu çalışmalarda açılan okulların nicelik, nitelik ve programsal kapsamının geniş olması, Osmanlı coğrafyasında uygulama farklılıkları araştırmanın sınırlılığını zorlaştırmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim çalışmalarının Atatürk'ün vefatından 1945'e kadar ki süreçte eğitim çalışmalarına yansımaları ayrıca araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında konuyla ilgili veriler, araştırmanın hedefleri doğrultusunda nitel araştırma yöntemi esas alınarak ele alınmış olup, genel tarama modelleri kullanılmıştır. Araştırma verileri, doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır.

3. Verilerin Analizi

Kuramsal çerçevenin oluşturulması sorunsalların tanımlanması, elde edilen bilgi yığını arasındaki bağın saptanması verilerin analiz edilmesi sürecinde kullanılacak temaların belirlenmesinde etkili olmaktadır. Araştırmanın veri toplama süreci sonunda veriler nitel bir bakış açısıyla değerlendirilip, bu süreçte içerik analizi tekniğinden faydalanılır. Buradaki hedef kesin olmayan ve genel-geçer sonuçlara ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 86). Bu doğrultuda ortaya çıkan olgusal varsayımlar kavramsal olarak sınıflandırılmış ve sosyo-kültürel değişkenlerle ortaya çıkan kategoriler arasındaki ilişki sorgulanmıştır.

4. Meşrutiyetten Erken Cumhuriyet Dönemi'ne Öğretmen Yetiştirme ve Taşra Eğitim Faaliyetlerine Genel Bakış

Tanzimat Dönemi'nde gerçekleştirilmek istenilen eğitim faaliyetlerinin büyük bir kısmı planlamadan ileriye gidememiştir. I. Meşrutiyet'le birlikte eğitimde planlanan yeniliklerin

çoğu uygulama safhasına konulmuş, yeni okulların açılmasına ilaveten ıslah edilenler de olmuştur. Kâğıt üzerinde her türlü tedbir ve kararlar alınmış olmasına rağmen, parasal imkânsızlık, öğretmen yokluğu, halkın tutumu gibi nedenlerle bunların çoğu uygulanamamıştır. Ancak bu sırada ortaya atılan fikirler, alınan karar ve uygulamalar, İkinci Meşrutiyet devri için temel olmuştur. Taşra eğitim faaliyetlerinin Türklerin çoğunlukta olduğu yerlere, özellikle Anadolu'ya yönelik olması eğitimdeki bilinçlenmenin belirtileri olarak kabul edilebilir. Eğitim seferberliği çalışmaları I. Meşrutiyet ile uygulama imkânı bulmuştur. 1876 Kanun-ı Esasî, eğitim-öğretimi devletin kontrolünde tüm vatandaşlar için bir hak olarak tanımıştır. (Kodaman, 1991: 88-89)

Eğitimde merkezîyetçi ve çeşitlilik arz eden eğitim kurumları arasında denge siyaseti söz konusudur. Modern eğitim bu dönemde yerleşmiş olup, devlet eğitimdeki görev bilincinin farkına varmıştır. Yeni okullar açılarak ilk kez okullara devletçe malî yardım yapılmıştır. Giderler için kaynak temini, okul yapımı, öğretmen yetiştirme, devletçe öğretmen tayini, merkez ve taşra teşkilâtının kurulması, Dârülfünûn'un açılması ve ayrıca bütün bunların Türklerin çoğunlukta olduğu yerlere, özellikle Anadolu'ya yönelik olması eğitimdeki bilinçlenme ve modernleşmenin belirtileridir.

25 Mart 1879 tarihli '*Rumeli-i Şarki Vilayetleri'nin Mebadi-i Tedrisi Hakkında Kanun*' u ile eğitim, öğretim, program, ders kitapları ve öğretmen yetiştirmekle ilgili düzenlemeler gözden geçirilmiştir. (Duran, 2017: 63-70) Maarif Nezareti teşkilat yapısı 1879'da beş daireye ayrılarak, her birinin başına Meclis-i Maarif üyelerinden birisi görevlendirilmiştir. (Duran, 2017: 68-77) Eğitim meselesini daha ciddi bir şekilde önemseyen II. Abdülhamit'in başlatmış olduğu seferberlik taşıyıcı da içine almıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan 23 Aralık 1876 tarihli Kanun-ı Esasî'nin 15. maddesinde eğitim ülke genelinde serbest bir faaliyet olarak nitelendirilmiştir. 16. maddesinde ise okullar devletin kontrolindedir. 114. maddesine göre ise ilkokul eğitimi almak zorunlu sayılmıştır. 1891-1892 eğitim-öğretim yılında ilkokul seviyesinde İstanbul ve taşrada aynı ders programının uygulanmaya başlanması, ülke genelinde program birliği oluşturulması gerçekleştirilmiştir. (Duran, 2017: 70) Maârif Nezâret-i Celîlesi'nce mevcut köy eğitimi programı yeniden ele alınmıştır. (Şeyh Nafi, 202: 246)

Maarif Nezareti tarafından 1894-1895 eğitim-öğretim yılından itibaren ülke genelinde eğitim istatistikleri yayımlamaya başlamıştır. 1898-1904 arasında "Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye" ismiyle eğitim-öğretim yıllıkları yayınlanmıştır. Böylece ülke genelindeki eğitim işlerini sayısal olarak ve topluca gösterdikleri için, eğitimde eksikliklerin daha iyi anlaşılıp değerlendirilebilmesi sağlanmıştır. (Akyüz, 2011: 9)

1 Eylül 1900 yılında *Darülfünun-ı Şahane* açılarak, Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Tıbbiye ve Mekteb-i Hukuk bu okula dâhil edilmiştir. *Darülfünun* Osmanlı'da üniversite kavramının ilk basamağı olmuştur. 1909'da tüm Osmanlı ülkesinde, 93 resmi, 11 özel ve 5 de askeri olmak üzere toplam 109 İdadi mevcuttu. Bu okullarda 20.000 civarında öğrenci okumaktaydı. 23 Eylül 1913 tarihinde *Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkatı* kabul edildikten sonra, iptidaiye okulları gerçek kimliğine kavuşmuştur. (Duran, 2017: 68-70) Böylece yeni açılan okullarda eğitim gören kişiler ilkokuldan yüksekokula kadar eğitim seviyesinin modernleşmesine katkı sağlamışlardır.

İkinci Meşrutiyet'e doğru taşra eğitimi için ziraat eğitimi daha da önemsenmeye başlamıştır. Köy halkının eğitilmesi için uygulamalı tarım eğitimi modelinde en iyi örneklem 1892'de açılan *Halkalı Zirâ'at ve Baytar Mektebidir*. Bu kurum ile özellikle II. Meşrutiyet ve Erken Cumhuriyet Dönemine köy eğitimi için önemli bir miras bırakmıştır. 1884 tarihli 'Büyük Halkalı Amelîyat-ı Ziraat Mektebi Nizamnamesi'ne göre, okulda teorik ders vermek üzere 5

öğretmen olacaktır. Bunların ikisi Osmanlıca öğretmeni olup, bunlardan birisi öğrencilere arazi ve ziraat kanunları yanında Osmanlıca yazı sistemini öğretirken, diğeri de I. ve II sınıf öğrencilerine Osmanlıca dilbilgisi dersi verecektir. Teorik ders vermekle görevli diğeri hocalar matematik, fizik ve ziraat hocalarıdır. Tarım derslerinin yanında çiftlik hayvanlarının yetiştirilmesinde de ders verecek olan tarım öğretmeni, ayrıca okul müdürlüğü görevini de yapacaktır. Uygulamalı eğitim verecek olan öğretmenler tarım, Bahçıvanlık, Baytarlık ve Ziraat Defteri Tutma konularında dersler verecektir. Ziraat Uygulama hocası öğrencilere, ziraat gereçlerinin kullanımı ile tarlalarda uygulanacak olan yöntemleri öğretmek ve uygulatmakla yükümlüdür. Sebze ve meyve bahçesi kurulması, meyve ağaçlarının dikimi, aşılması ve budanması ise bahçıvanlık öğretmenin kontrolünde olacaktır. Okulda görevli olan baytar ve muhasebeci ise okul işlerinin yürütülmesinden de sorumludurlar. Baytar öğretmeni ilgili alanın dersini verip, tedavi yöntemlerini uygularken, aynı zamanda çiftlikteki hasta hayvanların bakımını da yapacaktır. Muhasebeci ise, öğrencilere ziraat defteri tutma tekniklerini gösterip, okul çiftliğinin muhasebe işlerinden sorumludur. Hendese-i Zirâiye ve İlm-i Servet, Ormancılık, Kitâbet-i Resmîye, Fenn-i Ziraat, Bahçıvanlık, Vezâif-i Hayat ve Teşrih-i Nebâtât, Riyâziyat ve Fenn-i Mihaniye ve Topoğrafya, Ameliyat ve Bağcılık, Kavanin-i Zirâiye, Sanayi-i Zirâiye, Fenn-i Baytari-i Umûmi, Kimyâ-yı Umûmi ve Zirâi, İlm-i Nebâtât ve Maadin ve Tabakâtü'l-Arz, Hıfz-ı Sıhhat, Hikmet ve Lisân-ı Fransevi, Ziraat-i Umûmiye, Ameliyat gibi dersler bu okulda okutulan derslerdir. Okulda bakım-onarım işleri için çiftçi, mirahur, peynirci, demirci gibi ustalar da görevlendirilmiştir. (BOA,1884: ŞD.550/59/5) Okulda 1899'dan sonra numune çiftlikleri de açılmıştır. Daha sonraki dönemlerde Avrupa'dan ekipman, araç-gereçler getirilerek üretilen ürünlerin bazıları Avrupa ülkelerine ihraç bile edilmiştir. (Çeşme, 2014: 73-99) Osmanlıda bu tür okullar, pratik bilginin de verildiği yüksekokullar haline getirilmiştir. Büyük çiftlikleri yönetebilecek fen memurlarıyla ziraat okullarına eğitimci yetiştirmek amaçlanmıştır. Yüksekokul seviyesindeki *Halkalı Ziraat Mektebi* ve Selanik'teki okullarda sonradan *Ziraat Mıntika Mektebi* seviyesine yükseltilmiştir. Halkalı Ziraat Mektebi Ziraat uzmanı yetiştirmek üzere 1928 yılına kadar eğitim-öğretim faaliyetine devam etmiştir. 1912'de Halep, Sivas, Erzurum, Serez, Üsküp ve Manastır'da birer çiftlik mektebi, Muş'ta bir Köy Çiftlik Mektebi bulunmaktaydı. Bu okulların haricinde özel ihtisaslara yönelik bazı okullar da vardı. Bursa ve Antakya kentlerinde evvelki dönemde açılmış olan Harir Darüttalimleri, Amasya, Beyrut, Gümüşhane'de ipekçilik okulları, Trabzon ve Halep'te sütçülük okulları bunlara örnek olarak gösterilebilir. Tarımda makineleşmeye gidilmesi 1914'te Halkalı'da açılan Çiftlik Makinist Mektebi, Belgrat Ormanları'nda kurulan Orman Mektebi Âlisi, Nafia Nezaretine bağlı olan Vilayet Sanayi Mektepleri de başka örnekler durumundadır. (Tekeli, 1999: 88) Böylece Cumhuriyet Dönemine taşra eğitimi ve çiftçi eğitimi için önemli bir miras bırakmıştır.

Köy eğitimi konusunda, II. Meşrutiyet Döneminde eğitim meselesi köyde yaşayan insanlar ile kurulan iletişimin belirleyici kanallarından birisi olmuştur. Devlet yetkilileri ve bir kısım aydın zümre taşrada yaşayan halkın ekonomik gelişmesi için fikirlerini dile getirmişlerdir. Aydınların gözünde de köy halkı daha belirgin hale gelmiştir. Bürokratların, siyasetçilerin ve düşünürlerin gözünde köylü, yönlendirilmesi gereken bir figür olmuştur. Ancak yaşanan sosyal ve siyasal dönüşümler köylü halkın devlete yaklaşmasını hala zorlaştırmaktaydı.

1908'de Meşrutiyet'in tekrar ilanı ile eğitim işlerinin günün ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi zorunlu görülmüştür. (Akagündüz^{2020: 51,52}) Öğretmen eğitimi ile ilgili olarak *Darülmualimin-i İptidaiye*' ismiyle öğretmen yetiştirmek üzere 1870 yılında bir okul açılmıştı. Eğitim çalışmaları ile tanınan Satı Bey, 1909'da buraya idareci olarak

görevlendirilmiştir.³ Fakat kurum 1910'dan sonra yeniden *Darülmüalliminler* türünde çalışmalarına devam etmiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nin önemli eğitimcilerinde Edhem Nejat Bey (1883-1921), ulusal duyguları gelişmiş gençlere ihtiyaç olduğunu, uygulamalı ziraat eğitimiyle taşra kalkınmasını hedefleyen bir eğitim modelinden bahsetmiştir. (Edhem Nejad; 1911: 160-161) Bu model 4 Nisan 1909'da çıkarılan "*Tahsil-i İbtidaiye Lâyiha-yı Kânûniyesi*"nin 4-11, 19, 246 26 ve 37 maddelerinde yerini almıştır. Bununla 200 haneye sahip her köye okul inşa edilmesi, eğitim yaşı, halkın görevleri, her vilayette öğretmen eğitimi veren kurumların açılması, öğretmenlerin mecburi hizmet esasları belirlenmişti. II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitim sisteminin taşranın yapısına göre düzenlenmesi gerektiğini ilk dile getiren Ahmet Tevfik⁴ olmuştur. (Yeşil, 2020) Ziraat usullerini iyi bilen ziraatçı öğretmenler yetiştirmenin önemini dile getirmiştir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde taşra halkının eğitimi ile ilgili diğer önemli bir çalışma ilk orman okulu olan Orman Mekteb-i Alisi'dir. Ormancılık eğitimi 1910 yılında Halkalı Ziraat Mektebi'nden alınarak Orman Mekteb-i Alisi'ne verilmiştir. 1934 yılında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne ve 1948 yılında ise Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kapatılması sonucu İstanbul Üniversitesi'ne Orman Fakültesi olarak bağlanmıştır. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nin de temelini oluşturmuştur. (Şendil, 2009: 186) 2 Mayıs 1913 tarihli "Orman Ameliyat Mektebi Nizamnamesi" ile Ormanların çoğaltılıp, bakımının yapılması için "*Orman Ameliyat Mektepleri*" açılması düşünülmüştür. "Orman Müessisi ve Bekçi" mezun etmek üzere faaliyet göstermesi düşünülen bu kurum, yatılı olarak eğitim verecektir. Buralara orman arazisi olanların çocukları kabul edilebilecekti. (Erkek, 2009: 286) Sakarya'nın Hendek İlçesinde açılan bu okul ile ormanların korunması ve bakımı için gençlerin bu yönde eğitilmeleri amaçlanmıştır. (Erkek^{2009: 186}) 1912'de çıkarılan *Tedrisât-ı Zirâiyye Nizâm-nâmesi* ise tarım uzmanı ve öğretmenleri yetiştirmeyi amaçlamıştır. (Kadıoğlu, 2005) 1908-1918 arasında taşra eğitiminde niceliksel artışlar olmakla beraber, kalitenin yükselebilmesi için Cumhuriyet Dönemi beklenmeliydi.

5. Bulgular

5.1 Taşrada Eğitim Öğretim Faaliyetlerinin Öncüleri

1908 tarihinde Meşrutiyet'in tekrar ilanı ile İttihatçıların önde gelen isimleri köy sorunlarını devletin gündemine taşımışlardır. (Akagündüz, 2020:51,52) Eğitimin günün ihtiyaçlarına göre yeniden güncellenmesi gerekli görülmüştür. Öğretmen eğitimi ile ilgili olarak ise Dârü'l müallimin-i İptidaiye' ismiyle bir öğretmen hizmete açılıp, Meşrutiyet Dönemi'nde ki çalışmalarıyla tanınan Sâti Bey, 1909'da bu kuruma idareci sıfatıyla görevlendirilmiştir. (Başar, 2004: 1) Zikredilen kurum 1910'dan sonra yeniden *Dârülmüallimin*' türüne dahil edilmiştir.

³ Mustafa Sâti el-Husrî (1880-1968), Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet yıllarında, eğitime hizmetleri, süreli yayınlardaki makaleleri, ilmi tartışmaları ve 'Fenn-i Terbiye' kitabıyla dönemin tanınmış reformist pedagoglarından biridir. Fransız eğitimci H. Spencer'ın (1820-1903) beden, zihin, ahlâk eğitimi tasnifinden etkilenmiş, eğitimi ferdî ve ruhî bir olay olarak ele alarak, onu psikolojinin verilerine dayandırmıştır. Osmanlı Devleti'nin geri kalışına karşı önemli bir çözüm aracı olarak gördüğü eğitim alanında gerek teorik gerekse pratik hizmetler icra etmiştir. Bu bağlamda Dârülmüalliminde yetiştirdiği öğretmenleri ve kaleme aldığı yazılarıyla eğitimimiz üzerinde ülkeden ayrıldıktan sonra da etkileri olmuştur.

⁴ Köy eğitimi ile ilgili düşüncelerin şekillenişinde ilk isimlerden biri olan Ahmet Tevfik bir öğretmendir. 1912'nin Ocağında Üsküp'teki Dârülmüallimîn'i tarafından yayımlanan "Yeni Mektep" mecmuasında "Dârülmüalliminler Çiftlik Mektepleri" başlıklı yazısında, Dârülmüalliminler, kırsal yerlerde ve bunların etrafında inşa edilecek "Çiftlik Mektepleri" içerisinde açılmalıdır.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde bir kısım yönetici ve aydın köy insanının iktisadi kalkınmasında düşüncelerini cömertçe dile getirmişlerdir. Eğitim-öğretim işlerinden sorumlu görevliler tarafından bazı projeler de geliştirilmiştir. Döneminin eğitimci ve siyasetçilerinden biri olan Edhem Nejat Bey, o dönemde muhafazakâr hassasiyetleri ileri düzeyde gençlere ihtiyaç olduğunu, köylerin kalkınmasının tarım uygulamalı bir yöntemle yapılması gerektiğini ileri sürerek, bu alanda bir çığır açmıştır. (Edhem Nejad, 1911: 295).

II. Meşrutiyet Dönemi, öğretmen eğitiminde en çok fikir üretilen dönem olmuştur. Özgürleşmeyle birlikte bu fikirlerin açıkça ortaya konulmasıyla öğretmenlik meselesi hakkında epeyce bir yol alınmıştır. Öğretmenliğin meslek haline getirilmesinde 'Muallimlikte Meslek-i İhtisas Tesisine Dair Talimat' adıyla Nezaret-i Umumiye tarafından 1900'de bir yönetmelik hazırlanmıştır. Öğretmen olabilmek için çağa uygun kriterler getirilmiştir. İyi ahlak sahibi ve işinden başka şeylerle uğraşmamak, alanında uzmanlaşmak gibi şartlar getirilmiştir ki bu hususlar bugün bile değerini korumaktadır. (Akyüz, 1982: 249) Emrullah Efendi Maarif Bakanlığı döneminde Fransız ilkokul sisteminin Osmanlıya uygulanması için 1910'da bir çalışma yapmıştır. Yasa tasarısı, ilkokul ders programlarının hangi esaslara dayanacağını da düzenlemiş ve ayrıntıları Meclis-i Maarif-i Kebîr'e bırakmıştır. İptidaiye şubesi Dârümuallimîn-i Âliye'den ayrılarak "Dârümuallimîn-i İptidaiye" ismiyle müstakil bir okul haline getirilmiştir. Köy halkının eğitimi hakkında çok önemli değişiklikler 4 Nisan 1909'da kabul edilen "*Tahsil-i İbtidaiye Lâyiha-yı Kânûniyesi*"nin 4-11, 19, 246 26 ve 37. maddelerinde böylece zikredilmiştir. Buna bağlı olarak hane sayısı 200 olan yerlere okul inşa edilmesi, okula gitme yaşı, köylünün görevleri ve sorumlulukları, her vilayette öğretmen yetiştiren kurumların teşkili, öğretmenlerin zorunlu hizmetleri düzenlenmiştir. (Cemil, 1998: 22) Emrullah Efendi, bakanlığı süresince öğretmenliğin bir meslek olarak ele alınıp, taşra ilkokulları için 70.000 öğretmen ihtiyacı bulunduğunu ve bu ihtiyacı karşılayacak öğretmenlerin yetişmeleri için de dârümualliminlerde yeni düzenlemeler yapılması gerektiğini savunmuştur. O'na göre, dârümualliminlerin hepsi yatılı olmalıdır. Buradaki öğretmenleri ise Devlet yetiştirmeli ve istediği yere göndermelidir. Nitekim onun döneminde yeni dârümualliminler yaptırılmış, gündüzlü olanlar yatılıya çevrilmiştir. Ayrıca İstanbul'da yatılı bir Dârümuallimat kurulmuş, İstanbul Dârümuallimîn'e "Tatbikat Mektebi" yaptırılmıştır. Emrullah Efendi, bu süreçte kapatılmış olan Dârümuallimîn-i Rüşdîleri yeniden açtırmış, idadî öğretmenlerini yetiştirmek için de bir "Dârümuallimîn-i Aliye" kurmuştur. (Ergün, 1982: 29).

Öğretmen yetiştiren kurumlarla ilgili olarak 1911-1914 arasında farklı kişilerden benzer öneriler gelmesi, köy öğretmen okullarının Osmanlı aydınları arasında ortak bir fikirle ele alındığını göstermektedir. Taşra halkının eğitilmesinin tüm ülkenin kalkınmasını sağlayacağını düşünen eğitimci ve siyasetçi kişiliği ile ön plana çıkan İsmail Hakkı Baltacıoğlu bu konuda dünyadaki çalışmaları incelemiştir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu (28 Şubat 1886 –1 Nisan 1978) İstanbul'daki Dârümuallimin okulunu 1913 Yılında tamamladıktan sonra bazı Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren *Reform Okullarını* incelemiştir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, köy halkı eğitiminde öğretmenin köyde değil şehirde iyi bir okulda eğitim aldıktan sonra taşrada görevlendirilmesini tavsiye etmiştir. O dönemin şartlarında taşrada çalışacak öğretmenlerin şehir kültürü almış biri olarak köy halkının modern dünyaya bakışında önemli değişiklikler yapacağına inanmıştır. (Baltacıoğlu, 1935: 10,13) İsmail Hakkı Tonguç ise Dârümuallimin okulundan mezun olduktan sonra Almanya'ya gitmiş ve burada "*İş Okulları*", "*Kır Eğitim Yurtları*", "*Üretim Okulları*"nı görüp etkilenmiştir. İsmail Hakkı Tonguç, kalkınmanın taşradan merkeze doğru gerçekleştirilmesi halinde gerçek anlamda modern dünyanın gereklerinin temin edileceğini savunmuştur. (Aytaç, 2017: 352). Eğitimin ilerlemesinin ekonomik güce dayandığı, onun da temelinde ülkenin temel zenginlik kaynağı olan tarımsal faaliyetler olduğu ileri sürülmüştür.

Özellikle Balkan Savaşları yenilgilerinden sonra toplumda, "çökmekte olan Devleti eğitim ve öğretmenler kurtaracaktır" sloganları hâkim olmuştur. Ancak bu durum bir slogandan öteye gitmeyecektir. Balkan Savaşları ile I. Dünya Savaşı arasında taşra eğitimi ve öğretmen yetiştirme konularında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. İlk resmî ana okulu bu sırada açılmıştır. Öğretmen eğitiminde yenilikçi ve idealist projelere devam edilmiştir. Öğretmenler ilk kez bu dönemde meslekî örgütler kurabilmişlerdir. Eğitimde niceliğe nicelik verilmiş, nitelik hemen her zaman ikinci plânda kalmıştır. Eğitim Bakanlığı'nca ilk defa ülkenin renkli eğitim haritaları yayınlanmıştır. Eğitimde 'Türkçülük' idealine yönelinmiştir.

Kendisini köy çocuklarının eğitimine adanmış önemli isimlerden Kastamonu Mebusu İsmail Mahir Efendi, Osmanlı Mebusan Meclisi'nde, 1 Temmuz 1914'te eğitimi, ekonomik altyapı ile ilgili olarak yaptığı bir konuşmada, ülkenin yetmiş mıntıka bölgesine ayrılmasını tavsiye etmiştir. Kız ve erkekler için ayrı ayrı yatılı ilkokulları açılmasını önermiştir. (Günay, 2019: 14) Köy eğitiminin oradaki ekonomik etkinlikler ve zanaatlar ile ilişkilendirilerek yürütülmesi gerektiği fikri yavaş yavaş olgunluk kazanmıştır. 1915'te İstanbul'daki Dârülmualimîn okulu taşra okullarına öğretmen yetiştiren bir kurum olarak önemli bir okul haline gelmiştir. 1915 Nizamnamesiyle öğretmen olarak buradan mezun olacak öğrencilerin okuyacakları ders içerikleri değiştirilmiştir. Satı Bey, bu dönemde bu kurumda idareci olarak önemli görevler üstlenmiştir. Taşrada 30'dan fazla Dârülmualimine öğretmen olmadığı için tayin yapılamamıştır. Daha sonraki yıllarda İstanbul'daki Dârülmualiminden mezun olan öğretmenler buralara gönderilince taşra eğitiminde büyük bir canlanma oldu. Ancak göreve giden öğretmenler şehir kültürü ile taşrada başarılı olamadılar. (Akyüz, 1982: 279-286). 1916 yılına gelindiğinde ise M. Şemseddin Günaltay'ın, bölge okullarının açılması ve ilkokullarda tarım eğitimi yapılmasını teklif ettiği görülmektedir. (Günay, 2019:17). 1917'de Şeyhülislam Musa Kazım Bey, bir nizamname çıkararak medreselerde ıslah çalışmalarını başlatmıştır.

Millî Mücadele Dönemi'nin başında, işgal edilen yerlerdeki Dârülmualimâtların büyük bir kısmı işgalciler tarafından ya kapatılmış veyahut da binaları başka amaçlar için kullanılmaya başlamıştır. Öğretim yapmaya devam eden okullarda ise, eğitim-öğretim büyük oranda işgalci devletlerin güdümünde devam etmiştir. Kazım Karabekir, 19 Mayıs 1919'da Erzurum'a geldiğinde Ermeni zulmü ve saldırıları sonucunda halkın eğitimden yoksun olduğunu, çok sayıda çocuğun yetim ve yoksul bir halde ortada kaldığını görünce hemen mevcut okulların çalışmasını sağlama yönünde girişimlerde bulunmuştur. Sanayi Mektebi, Yetimler İptidai Mektebi, Erzurum Ana Mektebi, İş Ocağı, Sıhhiye Mektebi, Sarıkamış Askeri İdadisi, Sarıkamış Ana Mektebi gibi okullar açmıştır. (Akyüz, 1982: 325) Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasıyla birlikte, eğitim politikalarında ülkenin tamamında uygulanabilir planlar yapılmaya başlanmıştır. Böylece Türkiye'nin ileri ki dönemlerinde eğitim çalışmalarının tarihsel arka planını oluşturacak hamleler yapılmaya başladı. Çünkü eğitim planlamalarının başarılı olmasıyla Yeni Türk Devleti'nin temelleri de güçlendirilmiş olacaktı. İleri nesillerin yalnızca ailesinden alacağı klasik eğitime bırakılmayacağı için çağdaş tekniklerle devletin açacağı kurumlarda eğitim alması gerektiği yönünde tezler öne sürülmüştür. (Atay, 1930: 1 & Kurt, 2020: 4.) Eğitim politikalarında ülkenin tamamında uygulanabilir planlar yapılmaya başlanmıştır.

Böylece Türkiye'nin ileri ki dönemlerinde eğitim çalışmalarının tarihsel arka planını oluşturacak çalışmalar meydana getirilmiştir. Eğitim ile ilgili yürütülen çalışmalarının başarılı olması aynı zamanda devletin temellerini de güçlendireceği öngörülmüştür. Eğitim çağına gelmiş çocukların aile içinde alacağı normal eğitim ile ülke kalkınmasında hedeflenen yere gelinemeyeceği öngörülerek, geleneksel eğitim anlayışından farklı olarak modern

usullerle ve devletin açacağı kurumlarda eğitim almalarının bir ihtiyaç olduğu savunulmuştur.

1920 Yılında Maarif Vekâleti ve TBMM'nin uğraştığı başlıca eğitim sorunu öğretmenlerin maaşları meselesidir. Öğretmenlerin maaşlarını alamamaları nedeniyle pek çok okul kapanmıştı. 9 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'de okunan Bakanlar Programında eğitimle ilgili olarak bazı hedefler belirlenmiştir. Eğitimi dini ve millî bir duruma getirmek, bu hedeflerin başında gelmektedir. Eğitimi, hayat mücadelesinde çocukları başarılı kılacak, dayanaklarını kendi varlıklarında bulduracak güç, girişim ve kendine güven gibi nitelikler verecek, üretici bir düşünce ve bilinç uyandıracak bir seviyeye ulaştırabilmek diğer bir önemli nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Milletın kişiliğine, coğrafya ve iklim şartlarına, tarih ve geleneklere, sosyal bünyeye uygun bilimsel ders kitapları hazırlamak konusunda kararlar alınmıştır. (Toprak, 2008: 46)

Mustafa Kemal Paşa, 1921 Yılı TBMM açılış konuşmasında, Türkiye'nin gerçek sahibinin üretici taşra halkı olduğunu ifade etmiştir. O'nun eğitimle ilgili ilk çalışması 15 Temmuz 1921'de 'Maarif Kongresi'ni toplaması olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, kongrenin açılışında Türkiye'nin millî eğitimini bir an önce kurması gerektiğini söyleyerek, yeni millî eğitimin millî ve tarihi özelliğimizle uyumlu olması gerektiğini ifade etmiştir;

“Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin gerileme tarihinde en önemli bir etken olduğu kanaatindeyim. Onun içindir millî terbiye programından bahsederken, eski devrin batıl inançlarından ve doğuştan sahip olduğumuz özelliklerle hiç ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelebilen tüm etkilerden tamamen uzak, millî ve tarihî özelliğimizle uyumlu bir kültür kastediyorum”

Mustafa Kemal Paşa yine 1922 Yılı Meclis açılış konuşmasında eğitim konusuna geniş bir şekilde değinmiştir. İzlenecek eğitim politikalarının o günkü durumda ihtiyaçlara cevap veren ve çevre şartlarına uyumlu olması gerektiğini belirtmiştir. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 19,20)

Mustafa Kemal Paşa'nın eğitimle ilgili diğer önemli çalışması dünyaca tanınmış eğitim uzmanlarını Türkiye'ye davet etmesidir. 1924'te Türkiye'ye gelen ABD'li eğitim uzmanı J. Dewey, hazırladığı “Türkiye Maarifi Hakkında Rapor” adlı raporda müfredat, teşkilatlanma, öğretmen eğitimi ve onların terfileri, okul sistemi, sağlık, güvenlik vb. konular ele alınmıştır. Raporunda Türk eğitimi uygulamalı tarım, ilkökul Programları, okuma-yazma ve okuma alışkanlığı şeklinde dört başlık altında ele alınmıştır. Genel eğitim konusunda topluma önderlik edecek uzmanların yetiştirilmesinin yeterli olamayacağı, herkesin buna hazırlanmasının şart olduğu belirtmiştir.

Dewey'in raporu doğrultusunda 1926 tarihinde “*Talim ve Terbiye Dairesi*” ve “*Gazi Eğitim Enstitüsü*” faaliyete geçirilmiştir. (Ata, 2000: 120) Taşra eğitimi konusunda düşüncelerini ortaya koyan J. Dewey, sorunların çözülebilmesinde öğretmenlerin ülke dışına gönderilmelerinin elzem olduğunu ileri sürmüştür. (Efendioğlu, Berkant, Arslantaş, 2010: 56-59). O'nun köylerdeki eğitim ile ilgili tezleri gelenekselci eğitim anlayışına uymaktadır. Türk köylerini Amerikan çiftlikleri gibi tasavvur etmiştir.

5.2 Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Seferberliği ve Taşraya Yansımaları

Eğitimde yetenekli ve nitelikli personelinin yetişmesinde Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinden kalma kurumlar Cumhuriyete kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. XX. yüzyıl başında çoğunluğu eğitim almış gençlerin önemli bölümü I. Dünya Savaşı'nda kaybedilmişti. Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanmasıyla yeni Türk Devleti'nde eğitim

için bazı yeni hamleler olmuştur. Eğitimde başarının maddiyata, onun da kırsalda tarıma dayalı olması, *Dârümualliminler*'in köy ve kırsalda açılan çiftlik okullarında faaliyet göstermesi gerektiğine dair fikirler öne sürülmüştür. (Ahmet Tevfik, 1328: 4).

1925 yılına kadar Türkiye'de yirmi adet öğretmen okulu vardı. Burada yine ilk dikkat çeken kurum *Dârümualliminler*di. *Dârümualliminler*, 1924 tarihinde '*Muallim Mektebi*', 1935'te ise *İlk Öğretmen Okullarına dönüşerek* eğitim faaliyetine devam etmiştir. Köy okullarının yetersizliği, çağın ihtiyaçlarına cevap verememesi ve ayrıca öğretmenlerin köyde çalışmak istemeyişleri, taşra halkının eğitiminde en ciddi sorunlar olarak belirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında taşra eğitimi için dönemin siyasetçi ve okumuş yazmış ileri görüşlü kimseleri taşra mahsus bir eğitim sisteminin tesisinden bahsederek konuyu tartışmışlardır. 1923–1938 arasında Türkiye'nin nüfusu 16.916.000'e çıkarak, %38 oranında bir artış olmuştur. İlkokullarda çalışan öğretmenlerin niceliksel durumlarında ise %28 oranında bir artış meydana gelmiştir. Eğitim işlerine tahsis edilen mali kaynaklarla eğitim alamamış büyük çoğunluğun ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir. Böylece gelinen aşamada kısa sürede ilkokul seviyesinde en büyük artış %352 oranla kadın öğretmenler ve %323 ile kız öğrencilerde gerçekleşmiştir. Bu durum kadın erkek eşitliği bağlamında, Türk kadınının meslek ve çalışma yaşamında önemsendiğinin de kanıtı durumundadır. (Karagözoğlu, 1985: 196,197).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitime daha çok önem verilmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim politikalarının temelinde laikleşme, yurttaşlık ve mevcut tarım ekonomisinin gereği olarak köylüyü eğitmek, ona iş ve meslek vermek yer almıştır. Köy eğitimine ait öğretmen eğitimi ideali, Cumhuriyet Dönemi eğitim planlamalarının ana unsurunu meydana getirmiştir. "*Milli terbiye*" kavramı Cumhuriyet Dönemi eğitim planlarında önemli bir figür olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1923 günü yaptığı Meclis açılış konuşmasında, eğitimde az zamanda olumlu sonuçlar alınması için çalışılması gerektiğini, Türkiye'nin sosyo-kültürel ve iktisadi vaziyetine göre bir eğitim planlamasının yapılmasının ne kadar elzem olduğunu dile getirmiştir. O'na göre bilgiyi insan için uygulanabilir ve hesap edilebilir duruma getirmek, eğitim-öğretimin temel ilke ve amacı olmalıdır. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 2006: 315)

Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim politikalarının belirlenmesinde Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa tarafından hazırlanan "*Maarif Misaki*" genelgesi (15-21 Temmuz 1921) bir diğer önemli çalışma olmuştur. Genelge ile Türk milli eğitiminin amaçları ilk kez açıklanmıştır. 15 Temmuz 15 Ağustos 1923 tarihleri arasında birincisi, 1924'te de ikincisi yapılan *Heyet-i İlmiye Toplantıları* ile milli eğitim sistematik olarak incelenmiştir. 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile ilkokulu tamamlamak mecburi ve ücretsiz bir şekilde güvenceye alınırken, 3 Mart 1924'te kabul edilen *Tevhidi-i Tedrisat Kanunu* ile eğitim öğretim işleri Millî Eğitim Bakanlığı nezdinde bir çatı altında birleştirilmiştir. (Öztürk, 1996: 60)

18 Mart 1924 tarih ve 442 Sayılı *Köy Kanun'u* ile taşra halkının eğitiminde yine onlardan faydalanma yoluna gidilmesi, eğitim işlerinde taşra halkının desteğinin sağlanmaya çalışılması amaçlanmıştır. Yasanın *Köy İşleri* başlıklı II. kısımda bazı görevlerin ilk kez tanımı yapılarak, taşra halkının ve yerel yöneticilerin görevleri ilk defa olarak ifade edilmiştir. Taşrada işlerin yöre halkının zorunlu ve isteklerine bağlı olarak göreceği hizmetler halinde iki bölümde birleştirilmiştir. "*Köyde maarif idarelerinin vereceği örneğe göre bir mektep yapmak*" görevi köy halkının zorunlu işleri içerisine alınmıştır. Halkın isteklerine bağlı olarak yapması istenilen çalışmalar imece yöntemiyle insanların kendi bölgesine hizmet etmesi şeklinde tanımlanmıştır. (T.C. Resmî Gazete, 1924: 339 & Düstür, 1940: 336) Eğitim hizmetlerinin sadece okullarda yürütülemeyeceği için Ziraat, Maarif ve İktisat Nezaretlerinin beraber çalışmaları kararlaştırılmıştır. Ziraat ve İktisat Nezaretleri

1931’ de birleştirilmiştir. (<https://www.tarimorman.gov.tr/sgb/belgeler/stratejikplan.pdf>. Adresinden alınmıştır)

Taşra halkının eğitimiyle ilgili olarak, 1925-1930 arası dönemde yapılan çalışmalardan diğer birisi *III. Heyeti İlmîye Toplantısı*’dır. Toplantı 26 Aralık 1925 ile 8 Ocak 1926 arasında Maarif Bakanı Mustafa Necati Bey başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin niteliklerinin artırılması ve taşra halkının yerinde eğitim almalarıyla ilgili olarak kararlar alınmıştır. Talim ve Terbiye Dairesi açılması kararı, aynı yıl kabul edilen “Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun” ile sağlanmıştır. (Özalp, Aydoğan, 1983: 107) 13 Mart 1924 “*Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu*” ile 22 Mart 1926 tarihli ‘789 Sayılı Maarif Teşkilatına Dair Yasa’ ile öğretmenlik Türkiye’de ilk kez meslek haline getirilmiştir.

Eğitim planlamalarına yardımcı olması için 1924 tarihinde Amerikalı eğitimci J. Dewey Türkiye’ye davet edilmiştir. Dewey’in hazırladığı rapor çerçevesinde, 1926 yılında “*Talim ve Terbiye Dairesi*” ve “*Gazi Eğitim Enstitüsü*” açılmıştır. (Ata, 2000: 127) 1925 yılında Almanyalı eğitimci Georg Kershensteiner’in yardımcısı Kuchne, 1927’de ise Belçikalı eğitim uzmanı Omer Buyse ve 1933’te Edvin Walter Kemerrer, Türkiye’ye gelip incelemelerde bulunmuştur. Bu araştırmalar Mustafa Necati Bey’in Bakanlığı döneminde (1925-1929) uygulamaya geçirilmiştir. 22 Mart 1926 tarihli ‘789 Sayılı Maarif Teşkilatına Dair Yasa’ ile ‘Öğretmen Okulları’, “*İlk Muallim Mektepleri*” ve “*Köy Muallim Mektepleri*” olmak üzere iki kısma bölünmüştür. Böylece 1926’da Kayseri’de ve 1927’de Denizli’de Köy Öğretmen Okulları açılmıştır. 22 Nisan 1926 tarihinde *Muallim Mekteplerine Muavenet Hakkında Kanun uyarınca* 1927 tarihinde *Denizli Erkek Muallim Mektebi Köy Muallim Mektebine* çevrilmiştir. (Akyüz, 1982: 353)

1925-1926 Yıllarında Hıfzısrâhman Raşit Öymen, köy eğitimi hakkında önemli çalışmalar yapmıştır. 1928-1931 arasında ise Fuat Baymur tarafından incelenen *Viyana Yüksek Pedagoji Enstitüsü*’nün köy eğitimi çalışmalarında faydalı olacağı düşünülmüştür. 1926’da Maarif Bakanlığı Müsteşarı Nafi Atuf Kansu ile Müfettişler Kurulu Başkanı olan Rıdvan Nafiz Edgüer’in araştırmaları neticesinde üretken eğitim, fakir çocukların eğitimi ve öğretmen eğitimi konuları tekrar ele alınmıştır. 1927 tarihinde yapılan Maarif Eminleri Kongresi’nde Köy Muallim Okulları açılması görüşülmüştür. (Öztürk, 1996: 134)

1 Kasım 1928’de yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle tüm yurttaki yeni bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Harf inkılabı yapılırken Mustafa Kemal Paşa’ya ‘Başöğretmen’ sıfatı verilmiştir. O, Harf İnkılabının amacını Türk milletine az emekle kolay bir okuma yazma anahtarı verip onu bilgisizlikten kurtarmak olarak açıklamıştır. Mustafa Kemal Paşa’nın çabalarıyla millet mektepleri açılmıştır. Türk Milletinin, kadın-erkek, zengin fakir ayırt etmeden bir bütün halinde eğitim görmesi hedeflenmiştir. (Dönmez, 2011: 46-51) 1932’de açılan Halkodaları ve Halkevleri döneminin eğitim çalışmaları arasındadır. (Oğuzkan, 1956: 19, 20) Özellikle harf inkılabından sonra halkın okur yazar olma durumunu yükseltmek için açılmıştır. *Milli Terbiye* Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim politikalarında temel kavram ve önemli bir yaklaşım olmuştur. (Arslan, 2021: 4) Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1923 günü Meclis açılış konuşmasında, eğitim çalışmalarında kısa zamanda nitelik açısından olumlu sonuçlar alınması için daha çok çalışılması gerektiğini, Türkiye’nin sosyo-kültürel ve iktisadi durumuna göre bir eğitim-öğretim planlamasının gerekliliği üzerinde durmuştur.

1930’da Hıfzısrâhman Raşit Öymen, yüksekokulların açılarak buradan mezun olacak eğitimcilerin taşraya gönderilmesini önermiştir. Nusret Köymen, Meksika’ da faaliyet gösteren *Köy Rehberleri Uygulama Okulunu*, Kazım Nami Duru, Polonya ve Cezayir’deki Köy Öğretmeni Yetiştirme Projelerini incelerken, Vedat Nedim Tör de kooperatifçilik

uygulamasını tavsiye etmiştir. Bedii Ziya Egemen, taşra insanını eğitmenin ülkenin iktisadi kalkınması için önemli olduğunu ifade etmiş, Yunus Nadi ise köy okulları ve köy öğretmeninin nitelikleri hakkında araştırmalar yapmıştır. 1933 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığına Reşit Galip'in atanmasıyla bir *Köy İşleri Komisyonu* oluşturulmuştur. 1935 tarihli *Eğitmen Kursları* ve 1937 tarihli *Köy Öğretmen Okulları* Köy Enstitüleri için de öncü çalışmalar olmuştur. (Akdoğan, 2005: 270) 11 Haziran 1937 Tarih ve 3238 Sayılı *Köy Eğitimleri Kanunu ile* köylerde çalıştırılacak öğretmenlerin nitelikleri yeniden ele alınmıştır. (TBMMZC., 1937: 258)

Atatürk ilkeleri, Türk Millî Eğitimi'nin temel prensiplerinin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. Atatürkçü felsefenin cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılâpçılık ilkeleri 1936 yılından itibaren okul programlarına da girerek eğitimde yapılan yenilikleri yönlendirmiştir. 1939'a gelene kadar Türkiye'de eğitim politikalarının sistemli bir yapıya kavuşturulması için ABD, Avrupa ve İngiltere'deki örneklerden yararlanılmıştır. Türk insanını eğitim yoluyla kalkındırmak amacıyla köy projeleri Türk taşra hayat tarzına uyumlu hale getirilmek istenmiştir. (Türkmen, 2017:22) Bunun için 17-29 Temmuz 1939'da *I. Millî Eğitim Şûrası* yapılmıştır. Şûra kararları doğrultusunda taşraya öğretmen göndermek için "*Eğitmen Yetiştirme ve Köy Enstitüleri Projesi*"ne de başlanmıştır. (Ünal, 2020: 1) 1940 yılından itibaren taşra okullarında 3 sınıflı okullarda eğitim süresi 5'e yükseltilmiştir.

5.3 Taşra Eğitimi Faaliyetlerine Siyasi Eleştiriler ve Eğitim Politikalarına Yansımaları

Türkiye'de taşra eğitimi ve buraya gönderilecek öğretmenlerin mesleki durumları hakkındaki çalışmalara Atatürk'ün vefatından sonra da devam edilmiştir. Eğitim işlerinin değerlendirilmesi için 17-29 Temmuz 1939'da I. Maarif Şûrası toplanmıştır. İlk, orta, teknik ve yükseköğretim alanlarında yaşanan sıkıntılar etraflıca tartışılmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, özellikle ilköğretim ve öğretmen eğitimi meselesi üzerinde bir konuşa yapmıştır. İnönü konuşmasında taşra eğitimi meselesi üzerinde durmuştur. (Birinci Maarif Şûrası, 1939: 3, 4)

07.07.1939 tarihli ve 3704 Sayılı "*Köy Öğretmen Kurslarıyla Köy Okullarının İdaresine Dair Kanun*" kabul edilmiştir. 1940' a kadar yürütülen eğitim çalışmalarıyla taşraya öğretmen gönderilmesi ve köyü kalkındıracak hedefler belirlenmesinde siyasi tartışmalar da yaşanmıştır. Bazı politikacılar eğitim çalışmaları adı altında gerçekleştirilen şeylerin CHP'nin resmî yönetim felsefesini taşraya kabul ettirme gayreti olarak değerlendirmişlerdir. (Binbaşıoğlu, 2003:110, 111)

17 Nisan 1940'ta *3803 Sayılı Kanun* ile çalışmalarına başlayan Köy Enstitüleri, 1954'te Öğretmen Okullarına dönüştürülüp, 'öğretmen Okulları' ismini almıştır. Öğretmenin konumu, eğitim sistemi ve çalışma şartları bu süre zarfında çoğu kez değişikliğe maruz kalmıştır. 1943'te II. Maarif Şûrası tertip olunarak, eğitim-öğretimde yaşanan sıkıntılar ele alınmıştır. İsmet İnönü'nün uzunca konuşmasından sonra Millî Eğitim örgütü, ana dilde eğitim, ahlaki eğitim ve tarih öğretimi gibi konularda birçok konuşma yapılmıştır. (İkinci Maarif Şûrası, 1943: 39,104,199)

TBMM'de taşra halkının eğitim meselesinin görüşülmesinde en ciddi tartışmalar TBMM'nin VI. Döneminde (03-04-1939/15-01-1943) meydana gelmiştir. Afyonkarahisar ve Kırşehir Milletvekilliği de yapan eğitimci İsmail Hakkı Baltacıoğlu, eğitim çalışmalarında Köy Enstitüleri modeline ilk karşı çıkan siyasetçi olmuştur. O'na göre köylüyü eğitecek öğretmenlerin yine köyde yetişip, köyde çalışması yanlış bir uygulamadır. I. Maarif Şûrası'nda Hasan Ali Yücel çağın modern toplumuna, ziraatta ustalaşmış, okur-yazar seviyesi yüksek ve aynı zamanda kendi işinde deneyimli Türk köylüsüyle ulaşılabileceğini ileri sürmüştür. 1942'de yürürlüğe konulan 'Varlık Vergisi' ve II. Dünya Savaşı sonunda

yapılan Toprak Reformu uygulamaları iktidara karşı bir güvensizlik ortamının oluşmasının önünü açmıştır. (Uran, 2008: 360-362)

TBMM içerisinde özellikle bazı Doğu kökenli siyasetçiler taşra ve şehir eğitimi olarak ülkede iki ayrı eğitim modeli uygulamasının oluşturulmaya çalışıldığı gerekçesi ile eğitim çalışmalarına karşı çıkmışlardır. (Milliyet, 1970: 1,4) Türkiye’de bölgeler arasında yerleşme, köy ve köycülük meselelerinde eşitsizlikler bulunduğunu, kırsal kesim ile şehirli kesim arasında ayrımcılık yapılmaya çalışıldığını dile getirmişlerdir. Uygulamalı taşra eğitimi modeli ile aslında yeni bir ‘ulus-devlet’ oluşturularak, ulusal bağlarından tecrit edilmiş yeni bir ideolojinin taşra insanına dayatılmaya çalışıldığını değerlendirmişlerdir. (TBMMZC., 1942: 578, 591, 624) Böylece o dönemde Türkiye’de taşra eğitimi ve taşra halkının modernleşmesine karşı marjinal bakış açısıyla bakıldığı, ileri de ortaya çıkabilecek ve sağcılık-solculuk diye tanımlanacak ideolojinin temellerinin atıldığı ileri sürülebilir. (Giorgetti, Batır, 2008: 34) Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, taşra eğitiminde köyde vazifelendirilecek öğretmenlerin yetiştirilmesinde ana pedagojik ilkeleri ön planda tutmaya çalıştıklarını söyleyerek, çalışmalarda nasıl bir yol izleneceği, hangi eğitim kaynaklarıyla bunların gerçekleştirileceği konusunda muhalif politikacıları ikna edememiştir. Eğitim çalışmalarında yaşanan siyasi tartışmalar Türkiye’de çok partili bir siyasal yaşamın da başlamasını etkileyerek, CHP iktidarının da zayıflamasına ve iktidarı kaybetmesine neden olmuştur. (Cumhuriyet, 1950: 1, 2)

1942-1946 yılları taşra eğitim faaliyetleri çalışmalarının siyasette en çok tartışıldığı dönem olmuştur. Tartışmaların merkezinde Köy Enstitüleri ve diğer okullar olmuştur. Köy Enstitülerinin eğitim öğretim faaliyetleri, ödenekleri, kuruldukları yerler ve teşkilatlanmaları konuları üzerinde tartışmalar olmuştur. (1939-1942) II. Refik Saydam Kabinesi, (9 Temmuz 1942 – 9 Mart 1943) I. Şükrü Saraçoğlu Hükümeti ve (9 Mart 1943 – 7 Ağustos 1946) II. Şükrü Saraçoğlu Kabinelerinde gerek ödenek ve gerekse diğer ihtiyaçların karşılanmasında okulların her çeşit ihtiyaçlarının giderilmesine itina ile devam edilmiştir. Bunu 1943 senesinin Meclis bütçe konuşmalarında Enstitülere giderek daha fazla ödenek ayrılması gerektiği sözlerinden anlayabiliyoruz.

TBMM’de milletvekillerinin konuşmalarında çalışanlar için ayrılan ödeneğin yükseltilmesi, öğretmen ücretleri, kademe ilerlemeleri, köy ile öğretmen arasında kurulan bağ, vb. konular en dikkat çekenleridir. Bina yetersizliği, ders içerikleri ve kitap eksiklikleriyle müfredat programlarının ağırlığı da gündeme gelmiştir. 1943 Mayısının 26’sında TBMM’de söz alarak konuşan Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar, Enstitü mezunu olan bir genç öğretmenin bir köye atandığında burada yaşayacağı sorunları dile getirmiştir. İçine kapanık, sınırlı imkânları olan köyde kimin kimi etkileyeceği, öğretmenlerin nasıl korunacakları, köy insanına karşı uygulanan yasaklamaların neleri kapsayacağı, öğretmenlerin üstünlüklerinin neler olacağını merak ettiğini soran Çağlar, öğretmenin içinde büyüdüğü köyün yaşam alanına müdahale ihtimalini engellemek için azmi ve imanının neyle güçlendirileceğini sormuştur. Behçet Kemal Çağlar, Köy Enstitülerinde öğretmenlerin yirmi lira ücretle göreve başladığını, bunun yükseltilmesinin enstitülerin daha aktif çalışmalar yapabilmesindeki önemine de değinmiştir. (TBMMZC., 1943: 235) Köydeki enstitüye şehir hayatının özelliklerinin aktarılmaya çalışılmaması gerektiğini ileri süren Antalya Milletvekili Hikmet Turan Dağlıoğlu, okullarda iktisadi bir disiplin anlayışı haricinde ülke ve cumhuriyetin menfaatlerinin kutsallaştırılması ve muaşeret kurallarının iyi derecede kavratılması gerektiğine vurgu yapmıştır. (TBMMZC., 1943: 238)

1943 bütçesinde Eğitim Bakanlığı bütçesi’ 43.333.434 lira, Köy Enstitüleriyle taşra okulları eğitimcilerinin ücret ve masrafları için ayrılan pay ise 6.874.335 lira olmuştur. 1945 bütçesinde taşra okullarıyla Köy Enstitüleri ve köy eğitimcilerinin ücretleri için ayrılan

miktar yükseltilerek 9.912.819 lira olmuştur. Bu rakam 1946'da 16.230.245 lirayı bulmuştur. (TBMMZC., 1943: 268-277, 323, 348) Bu durum taşra eğitimine ne kadar önem verildiğini göstermiştir. Nitekim Meclis bütçe konuşmalarında Antalya Vekili Hikmet Turan Dağlıoğlu'nun, "*Maarif bütçesi Milli Müdafaa bütçesinden sonra en kabarık bir bütçedir. Bu bütçenin merkezini Köy Enstitüleri ile teknik öğretim teşkil ediyor. Bunlar çok iyi*" demesi dönemin siyaset yapıcılarının bu okullara verdiği önemi bir kez daha göstermiştir. (TBMMZC., 1943: 235-259) 1943 bütçe görüşmelerinde ortaokullar ve bunların sorunları üzerinde de durulmuştur. Ortaokulların sıkıntılarıyla ilgilenilmediği, köy ilkokullarının daha sık gündem olduğu eleştirileri yükselince, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, ortaokullara öğretmen görevlendirilmesi için Fakültelerden mezun olmuş olan öğretmenlere daha çok ihtiyaç olduğunu, ortaöğretim öğretmenliği sıkıntısının yükseköğretimin meselelerinin çözümüne bağlı olduğunu dile getirmiştir. Gazi Terbiye Enstitüsü'nden mezun olanlar ile sıkıntıyı büyük oranda çözmeye çalıştıklarını, mezunların sayılarında artış yaşanması yanı sıra bazı önlemlerin de alındığını fakat bunun yetersiz olduğunu öne sürmüştür. 1944 senesinin Maarif Vekâleti bütçesinin görüşülmesi esnasında Sinop Milletvekili Dr. Bahaeddin Kökdemir, Enstitülerden 2.219, öğretmen okullarından 875 öğretmenin Maarif Vekâleti emrinde çalışacaklarını söylemiştir. İstanbul Milletvekili Galip Bahtiyar Göker, Köy Enstitüleriyle bir başarının sağlanabildiğini, Antalya Milletvekili Hikmet Turan Dağlıoğlu da buna katıldığını ifade etmiştir. (TBMMZC.,1943: 69,70)

1943-1946 arasına yaşanan mali zorluklara karşın, Köy Enstitülerinde amaca erişilmesinde hiçbir engel olmadığı söylenebilir. Teşkilat Kanunu'nun kabulü sonrasında birkaç yıl içerisinde yapılan çalışmaların daha da sağlam zemine oturtulduğu öne sürülebilir. Enstitü uygulamalarıyla personelin daha sıkı denetimi ve gereksinimlerinin zamanında karşılanması için 24 Temmuz 1943 yılında '*Yüksek Köy Enstitüleri*'nin açılması Enstitülerin çalışmalarında dönüm noktası olmuştur. Köy incelemelerine kaynaklık oluşturması bağlamında köy okullarını ilgilendiren konularda lazım gelen çalışmaları yapmak ve bunları ilgililerin yararlanmaları için yaymak '*Yüksek Köy Enstitüleri*'nin görevlerinden sayılmıştır.

Türkiye'de taşra eğitimi çalışmaları hakkındaki siyasi ayrışmalar dönemin CHP iktidarının çalışmalarının sorgulanmasını kolaylaştırmıştır. Çok partili siyasal sisteme geçişte bu tartışmalar önemli bir kapı aralamıştır. Yine de 1946'ya gelinceye değin taşra eğitimi faaliyetleri ve eğitimde modernleşme hareketleri yükselme dönemini yaşamıştır.

Türkiye'de 1945 sonrası eğitim çalışmalarında istenilen başarının gösterilememesinde II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinin son derece etkisi olmuştur. Çünkü II. Dünya Savaşı'nın akabinde Avrupalı tarz anlayışın yerini Amerikan menşeli düşünce sistemi almıştır. Eğitim çalışmaları ve planlamalarına yönelik yapılan eleştirilerin önemli bir kaynağı Amerika'nın Türkiye üzerinde yarattığı siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel baskılardır. Almanya'nın yenilgi almasıyla Batılı öteki devletlerle iş birliğine girişen Sovyetler Birliği, komşusu bazı ülkeleri tehdit etmeye çalışınca Türkiye, ABD ile askeri iş birliği içerisine girmeyi menfaatlerine uygun bulmuştur. Türkiye Truman Doktrini ile siyasal ve askeri olarak Amerikan etki ve baskısına maruz duruma gelmiştir. Ayrıca Marshall Yardımları'na göre alınan parasal kaynaklar da Türkiye'nin ABD nüfuzu altına daha da girmesine yol açmıştır. (Armaoğlu, 1988: 517,518) 1945'ten sonra Bakanlıklardaki çoğunluğu ABD'li uzmanların sayılarının artması dikkat çekmiştir. (Akyüz, 1982:411) Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1982'ye. 411. Böylece Amerikan etkisi Türkiye'de eğitim planlamalarının gidişatını değiştirip, çok partili siyasal yaşama geçilmesi ve Demokrat Parti'nin kurulmasıyla bambaşka bir boyuta taşınmıştır.

Sonuç ve Tartışma

XIX. yüzyılda kentlerden kırsal kesime doğru eğitimde ciddi bir seferberlik olmuştur. Batılılaşmanın etkisiyle modern çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir eğitim sistemine yönelik çalışmalar, XIX yüzyılın ortalarında daha da önem kazanmaya başlamıştır. Tanzimat Dönemi eğitim politikaları sadece planlamadan ibaret iken Meşrutiyet Dönemi'nde uygulama safhasına geçirilmiştir. Kırsal kesimin eğitiminde uygulamalı tarım eğitiminin sosyo-ekonomik kalkınmada en iktisadi yöntem olduğu düşünülmüştür. Çünkü halkın çoğunluğu taşrada yaşamakta ve ziraatla uğraşmaktadır. Türkiye'de ilköğretim eğitiminin ülke genelinde mecburi olması Tanzimat'ın ilanına kadar mümkün olmamıştır. İlköğretimde ilk önemli çalışma 1824'te açılan Sıbyan Mektepleridir. 1838 *Meclis-i Umur-ı Nafia* ile Sıbyan Mektepleri zorunlu hale getirilmiştir. Zaten 1839'da *Mekteb-i Umumiye Nezareti*'nin açılması ve 1869'da eğitim işlerini yeniden ele alan *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*nin çıkarılmasıyla, taşrada hayatını devam ettiren insanların eğitim-öğretim işlerini modernleştirme amaçlı teşebbüslerin arttığı görülmektedir.

Taşra halkını eğitecek ve taşrada görevlendirilecek öğretmenlerin eğitiminde 1848'te açılan Dârümualliminler temel taşı olmuştur. 1869'da yayımlanan *Ma'ârif-i Umûmiyye Nizâm-nâmesi* ile her köy ve her mahallede ilköğretim okullarının açılması kararlaştırılmıştır. 1874 yılında daha nitelikli öğretmen yetiştirmek için *Dârümuallimin-i Kebir*' açılmıştır. I. Meşrutiyet Dönemi'nde ivme kazanan eğitim-öğretim faaliyetlerinin tüm kademelerinde II. Abdülhamit Dönemi'nde hızlı bir gelişme ve değişim yaşanmıştır. Taşra eğitim faaliyetlerinin Türklerin çoğunlukta olduğu yerlere, özellikle Anadolu'ya yönelik olması eğitimdeki bilinçlenmenin belirtileri olarak kabul edilebilir. İkinci Meşrutiyet'e doğru köy eğitimi için ziraat eğitimi de önemsenmeye başlamıştır. 1892'de açılan *Halkalı Zirâ'at ve Baytar Mektebi*, özellikle II. Meşrutiyet yıllarına çiftçi eğitimi için önemli bir miras bırakmıştır. Köy eğitimi konusunda, II. Meşrutiyet Döneminde eğitim meselesi köyde yaşayan insanlar ile kurulan iletişimin belirleyici kanallarından birisi olmuştur. Devlet yetkilileri ve bir kısım aydın zümre taşrada yaşayan halkın ekonomik gelişmesi için fikirlerini dile getirmişlerdir. Satı Bey, Edhem Nejat Bey ve Ahmet Tevfik Bey eğitim döneminin eğitim çalışmalarında öncü isimler olmuşlardır. Köy halkının eğitimi hakkında çok önemli değişiklikler 4 Nisan 1909'da kabul edilen "*Tahsil-i İbtidaiye Lâyiha-yı Kânûniyesi*"nin 4-11, 19-24, 26 ve 37. maddelerinde böylece yasallaşmıştır. Hane sayısı 200 olan köylerde okul inşa edilmesi, eğitim yaşı, köylünün görevleri, her vilayette öğretmen okullarının tesisi, öğretmenlerin mecburi çalışma zamanı hükme bağlanmıştır. Orman Mekteb-i Alisi, Orman Ameliyat Mektebi gibi okullar ile 1912'de çıkarılan *Tedrisât-ı Zirâiyye Nizâm-nâmesi* vasıtasıyla tarım mütehassısları ve öğretmenleri yetiştirmek amaçlamıştır. Emrullah Efendi, İsmail Mahir Efendi, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Tonguç, Şemseddin Günaltay II. Meşrutiyet Döneminin özellikle ilköğretim konusunda öncü isimlerdendir.

Balkan Savaşları ile I. Dünya Savaşı arasında taşra eğitimi ve öğretmen yetiştirme konularında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Köy eğitiminin oradaki ekonomik etkinlikler ve zanaatlar ile ilişkilendirilerek yürütülmesi gerektiği fikri yavaş yavaş olgunluk kazanmıştır. Resmî olarak ana okullarının açılması eğitim işlerindeki ilk ciddi adımlardan birisi olmuştur. Öğretmen eğitiminde yine ciddi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin ilk defa olarak meslekî örgütler kurabilmeleri bunlar içerisinde. Ancak Eğitimde niceliğe önem verilmiş, nitelik hemen her zaman ikinci plânda kalmıştır. Eğitim Bakanlığınca ilk defa ülkenin renkli eğitim haritaları yayınlanmıştır. Eğitimde 'Türkçülük' idealine yönelik kendini göstermiştir.

Millî Mücadele Dönemi'nin ilk zamanlarında, düşman işgaline uğrayan bölgelerdeki Dârülmualimâtların büyük bölümü işgalciler tarafından kapatılmış ve bunlara ait binalar, farklı amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır. Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasıyla birlikte, eğitim politikalarında ülkenin tamamında uygulanabilir planlar yapılmaya başlanmıştır. 9 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'de okunan Bakanlar Programında eğitimle ilgili olarak bazı hedefler belirlenmiştir. Millet'in kişiliğine, coğrafya ve iklim şartlarına, tarih ve geleneklere, sosyal bünyeye uygun bilimsel ders kitapları hazırlamak konusunda kararlar alınmıştır. Mustafa Kemal Paşa, 1921 Yılı TBMM açılış konuşmasında ve 15 Temmuz 1921 tarihinde 'Maarif Kongresi'nde Türkiye'nin millî eğitimini bir an önce kurması gerektiğini söyleyerek, yeni millî eğitimin millî ve tarihi özelliğimizle uyumlu olması gerektiğini ifade etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın dünyaca bilinen eğitim uzmanlarını yurda davet etmesi ise eğitim çalışmalarında modern hedeflere ulaşmak istediğinin göstergesi olmuştur.

Dârülmualiminler', 1924 tarihinde *Muallim Mektebi*, 1935'te ise *İlk Öğretmen Okulları*'na dönüştürülmüştür. Taşra okullarının ihtiyaca cevap vermemesi, çağın gereklerine uygun olamaması ve ayrıca öğretmenlerin köyde çalışmak istemeyişi kırsal kesimin eğitiminde en ciddi sıkıntılar olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında köy eğitiminde dönemin politikacıları ve okur-yazar zümreleri taşraya mahsus olmak üzere yepyeni bir eğitim sisteminin tesisini tartışmışlardır. Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim planlamalarının hedefinde laikleşme, yurttaşlık ve mevcut tarım ekonomisinin gereği olarak köylüyü eğitmek, ona iş ve meslek vermek yer almıştır. Köy eğitimine yönelik öğretmen yetiştirme düşüncesi, cumhuriyet dönemi eğitim politikalarının temelini oluşturmuştur. 1924'ün 18 Mart'ında kabul edilen 442 Sayılı Köy Kanun'uyla taşranın eğitim işlerinde yine onlardan faydalanma yoluna gidilmesi, eğitim işlerinde taşra halkının desteğinin sağlanmaya çalışılması amaçlanmıştır. Taşra halkının eğitimiyle alakalı 1925-1930 arası dönemde yapılan faaliyetlerden diğeri *Heyeti İlmiye Toplantıları*'dır. 22 Mart 1926 tarihli '789 Sayılı Maarif Teşkilatına Dair Yasa' ile 'Öğretmen Okulları', "İlk Muallim Mektepleri" ve "Köy Muallim Mektepleri" olmak üzere iki kısma bölünmüştür. Böylece 1926'da Kayseri'de ve 1927'de Denizli'de Köy Öğretmen Okulları açılmıştır.

Hıfzısrâhman Raşit Öymen, Nafi Atuf Kansu, Rıdvan Nafiz Edgüer, Vedat Nedim Tör, Bedii Ziya Egemen, Yunus Nadi, Reşit Galip gibi eğitimciler Erken Cumhuriyet Dönemi taşra eğitimi çalışmalarının öncüleri olmuştur. Atatürkçü felsefenin cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılâpçılık ilkeleri 1936 yılından itibaren okul programlarına da girerek eğitimde yapılan yenilikleri yönlendirmiştir. 1939'a gelene kadar Türkiye'de eğitim politikalarının sistemli bir yapıya kavuşturulması için Amerika, Avrupa ülkelerindeki uygulamalardan yararlanılmıştır. Köylüyü eğitimle ilerletme amacıyla tarım temelli projeler Türk taşra yapısına uyarlanmaya çalışılmıştır. Türkiye'de taşra eğitimi ve buraya gönderilecek öğretmenlerin öğrenimleri çabaları Atatürk'ün ölümünden sonra da devam etmiştir. *I. Millî Eğitim Şûrası* kararları doğrultusunda taşraya öğretmen göndermek için "Eğitmen Yetiştirme ve Köy Enstitüleri Projesi" ne de başlanmıştır. 1940'tan sonra taşra okullarında 3 sınıflı okullarda eğitim süresi 5'e yükseltilmiştir. 1940-1945 arası dönemde gerçekleştirilen eğitim çalışmaları CHP'nin resmî yönetim felsefesini taşraya kabul ettirme gayreti olarak değerlendirilmiştir. TBMM'de taşra halkının eğitim meselesinin görüşülmesinde en ciddi tartışmalar TBMM'nin VI. Döneminde (03-04-1939/15-01-1943) meydana gelmiştir. 1942'de yürürlüğe konulan 'Varlık Vergisi' ve II. Dünya Savaşı sonunda yapılan Toprak Reformu uygulamaları iktidara karşı bir güvensizlik ortamının oluşmasının önünü açmıştır. 1942-1946 yılları taşra eğitim faaliyetleri çalışmalarının siyasette en çok tartışıldığı dönem olmuştur. Tartışmaların merkezinde Köy Enstitüleri ve diğerleri olmuştur. 1946'ya gelinceye değin taşra eğitimi çalışmaları ve eğitimde modernleşme hareketleri en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. Türkiye'de 1945 sonrasında II. Dünya Savaşı'nın

olumsuz etkileri, Amerikan etkisi, çok partili siyasal hayat, Demokrat Parti'nin kurulması ve iktidara gelmesi ile Türkiye'de eğitim tartışmalarının çehresi değişmiştir.

Kaynakça

- TEVFİK, A. (1328). Dârümualliminler-Çiftlik Mektepleri, *Yeni Mektep Dergisi*, 9, 1-14.
- AKAGÜNDÜZ, Ü. (2020). II. Meşrutiyet Yıllarında Köylü Eğitimi Üzerine Düşünceler”, *CTAD*, 31, 49-78
- AKDOĞAN, E. M. (2016). *Köy Enstitülerinde Eğitim Anlayışı ve Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi Öğretimi*. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- AKYÜZ, Y. (2011). Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Düşünceler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 9-22
- AKYÜZ, Y. (1982). *Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1982'ye*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- AKYÜZ, Y. (2001). *Türk Eğitim Tarihi. İstanbul*: Alfa Kitabevi.
- AKYÜZ, Y. (2001). *Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul: Genişletilmiş sekizinci basım, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. Yayınları.
- ALİAĞAOĞLU, A. (2019). Tarihsel Süreçte Dünya'da ve Türkiye'de Tarım Coğrafyası Alanındaki Çalışmalar. *Coğrafi Bilimler Dergisi* 17(2), 367-383.
- ARMAOĞLU, F. (1988). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1918-1980)*. Ankara: Kronik Kitap Yayınları.
- ARSLAN, L. (2021). *Türk Siyasetinde Köy Enstitüleri Tartışmaları*. Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- ATA, B. (2000). The Influence of an American Educator (John Dewey) On The Turkish Educational System”, *The Turkish Year Book*, 31, 119-130
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. (2006). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, I,
- ATAY, F. R. (1930). 923 Çocuğu. Milliyet.
- AYHAN, A. (1998). Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması ve Öğretmen Yetiştirme Sorunu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 15
- AYSAL, N. (2005). *Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri*. *Atatürk Yolu Dergisi*, 35 (36), 67-82.
- AYTAÇ, K. (2017). Köy Enstitüleri ve İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Değerlendirmeleri. *Sosyoloji Konferansları*, 55 (I)
- BALTACIOĞLU, İ. H. (1935). Öğretmeni Köyde Yetiştirmek Yanlıştır. *Yeni Adam*, 17, 10-17
- BAŞAR, H. (2013). Satı Bey ve Eğitimle İlgili Görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, I (2), 97-109
- BİNBAŞIOĞLU, C. (2003). *Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri*. İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yayınları.
- Birinci Maarif Şûrası (17-29 Temmuz 1939): Çalışma Programı, Raporlar, Konuşmalar*. (1939). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. (1882). BOA, ŞD.550/59/5

- ÇEŞME, V. (2014). (2014). Halkalı Ziraat Mektebi: Eğitimi, Eğitimci Kadrosu, Örnek Çiftliği ve Yayınları. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XVI (1), 73-99
- DENT, H.C. (1946). *Kasaba Köy ve Kır Halkının Koleji*. London: Longsman Green And Co. LTD.
- Devrimci Parti Kendini Eleştirmeli. (19.04.1970). *Milliyet*
- DOĞANAY, H. COŞKUN. O. (2012). *Tarım Coğrafyası*. Ankara: Güncellenmiş II. Baskı, Pegem Akademi.
- DÖNMEZ, C. (2011). Atatürk ve Harf İnkılabı. Ankara: *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27 (79), 37-70
- DURAN, A. (2017). Meşrutiyet Dönemi Eğitimdeki Yenileşme Hareketleri ve Cumhuriyet Dönemine Bıraktığı Miras. *Cappadocia Journal of History and Social Science*, 8, 62-77
- Düstur. (1940). III. Tertip. C. V. Ankara: Devlet Matbaası.
- Düstur. (1940). III. Tertip. C. XXI, Ankara: Ankara Devlet Matbaası.
- EDHEM NEJAD. (1911). Dârü'l-Mualliminler-Ziraat-Askerler. *Sebilürreşad (Sırat-ı Müstakim)*, 5(122)
- ERGÜN, M. (1982). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- ERKEK, M. S. (2009). *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Eğitim Sistemindeki Gelişmeler ve Ethem Nejat Bey*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GİORGETTİ, F. M., BATIR, B. (2008). İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları", *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 13 (14), 27-56
- GÜNAY, C. ABDULLAH. (2019). Köy Öğretmen Okullarının Osmanlıdaki Kökleri. *Hazine ve Maliye Bakanlığı Takvim-i Vekayi*, 7, 1-22
- <https://www.tarimorman.gov.tr/sgb/belgeler/stratejikplan.pdf>. Erişim 19.06.2021
- İkinci Maarif Şûrası (15-21 Şubat 1943): Çalışma Programı, Raporlar, Konuşmalar*. (1943). Ankara: Maarif Vekilliği Yayınları.
- KADIOĞLU, S. (2005). Osmanlı Döneminde Türkiye'de Ziraat Okulları Üzerine Notlar ve "Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi. *Felsefe Bilim Araştırmaları Dergisi*, 8, 239-257
- KİRBAY, F. (1961). *Türkiye'de Köy Enstitüleri*. İstanbul: İmece Yayınları.
- KODAMAN, B. (1991). *Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Komünizme Karşı Geniş Ölçüde Mücadele Açılıyor", *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1950 Cumartesi
- Köy Kalkınması Açıkoturumunda Gürültü Çıktı, (03.10.1965). *Milliyet*.
- Köylü Çocukları Okulsuz Kalmamalı. (14.12.1961). *Milliyet*.
- KURT, Y. (07.05.2020). 1923 Çocuğu. Son Söz.

- M. ŞEYH NAFİ. (2002). *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı*. Yayına Hazırlayan M. Ergün, T. Duman, S. Arıbaş, H. Dilaver, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- OĞUZKAN, T. (1956). *Türkiye Cumhuriyeti'nde halk eğitimi*. Ankara: Maarif Vekaleti.
- ÖZALP, R. A. (1983). *Ataünal. Milli Eğitimde Kongreler ve Şuralar: Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.
- ÖZTÜRK, C. (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÖZTÜRK, C. (1998). *Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- RİCHTER, K. (2017). Post-War Agrarian Economic Policies (East Central Europe). *International Encyclopedia Of The First World War*.
- SAKAOĞLU, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ŞENDİL, A. F. (2014). *Osmanlıdan Cumhuriyete Orman Fakültesi*. Yüksek Lisan Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi T.C. Tarihi ABD, TBMM Zabıt Cerideleri.
- T.C. Resmî Gazete. (1924). 1924 Tarih ve Sayı 68, Kabul tarihi 18.03.1924: Kanun No: 442.
- TEKELİ, İ., İLKİN, S. (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu*. Ankara: TTK Yayınları.
- TOPRAK, G. N. T. (2008). *Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜRKMEN, İ. (2017). Rural Revitalization and the Village Institutes Experience in Turkey (1940-1954). *European Journal of Multidisciplinary Studies* 2 (6), 17-22
- URAN, H. (2008). *Meşrutiyet-Tek Parti-Çok Parti Hatıralarım 1908-1950*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- ÜNAL, M. A. (2020). Köy Enstitüleri, Köy-Kent ve Tarım Kentleri Projeleri. *Denizli Gazetesi*.
- YEŞİL, H. (2020). Köy Enstitüleri Öncesi Öğretmen Yetiştirme Kurumları. *Sanat ve İnsan Dergisi*, 4(2), 37-47
- YILDIRIM, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.